

**ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ:
Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ
ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ
ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ**

Πρόταση για τους Φιλίστορες

24grammata.com - προεπαναστατικά κείμενα

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ: Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ. ΑΡΘΡΑ 35

Απόσπασμα από το επαναστατικό του κείμενο «Δίκαια του Ανθρώπου», που περιλαμβάνεται στο κείμενο που εκδόθηκε στη Βιέννη στα 1797 με τίτλο “Νέα Πολιτική Διοίκηση των κατοίκων της Ρούμελης, της Μικράς Ασίας, των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομογδανιάς”

η γλωσσική προσαρμογή έγινε από τον ποιητή [Γιώργο Πρίμπα](#)

Ρήγας Φεραίος - Τα δίκαια του ανθρώπου.

Άρθρον 1. Ο σκοπός όπου απ’ αρχής κόσμου οι άνθρωποι συμμαζώχτηκαν από τα δάση την πρώτη φορά, δια να κατοικήσουν όλοι μαζί κτίζοντας χώρες και πόλεις, ήταν για να αλληλοβοηθούνται και να ζούνε ευτυχισμένοι, και όχι να αλληλοτρώνονται ή να ρουφά το αίμα τους ένας. Τότε έκαμαν βασιλέα για να αγρυπνεί για τα συμφέροντά τους, για να είναι βέβαιοι στην απόλαυση των φυσικών δικαίων, τα όποια δεν έχει την άδεια να τους τα αφαιρέσει κανένας επί της γης.

Άρθρον 2. Αυτά τα φυσικά δίκαια είναι: πρώτον το να είμαστε όλοι ίσοι και όχι ο ένας ανώτερος από τον άλλο· δεύτερο να είμαστε ελεύθεροι, και όχι ο ένας σκλάβος του άλλου· τρίτο να είμαστε σίγουροι στη ζωή μας και κανένας να μη μπορεί να μας την πάρει άδικα και κατά τη φαντασία του· και τέταρτον την περιουσία που κατέχουμε κανένας να μη μπορεί να μας τα αγγίξει, αλλά να είναι δική μας και των κληρονόμων μας.

Άρθρον 3. Όλοι οι άνθρωποι, Χριστιανοί και Τούρκοι, κατά φυσικό λόγο είναι ίσοι. Όταν φταιξει κάποιος, οποιασδήποτε θρησκείας και αν είναι, οποιασδήποτε κατάστασης, ο νόμος είναι ο αυτός για το πταίσμα και αμετάβλητος· ήτοι δεν τιμωρείται ο πλούσιος λιγότερο και ο πτωχός περισσότερο για το αυτό σφάλμα, άλλα ίσια ίσια.

Άρθρον 4. Ο νόμος είναι εκείνη η ελεύθερη απόφαση που συντάχθηκε με την συγκατάθεση όλου του λαού· ήτοι όλοι θέλουμε ότι ο φονιάς να φονεύεται, αυτός λέγεται νόμος, και είναι ο ίδιος για όλους μας στην απόδοση δικαιοσύνης· και πάλι άλλος που υπερασπίζεται, ήτοι όλοι θέλουμε να εξουσιάζουμε την περιουσία μας, κανένας λοιπόν δεν έχει την άδεια να μας πάρει δυναστικά τίποτα. Αυτός είναι νόμος, επειδή μονάχοι μας το δεχόμαστε και το θέλουμε. Ο νόμος υπάρχει έτσι ώστε πάντοτε να προστάζει, ό,τι πράγμα είναι δίκαιο και ωφέλιμο στη «συγκοινωνία» της ζωής μας και να εμποδίζει εκείνο που μας βλάπτει.

Άρθρον 5. Όλοι οι συμπολίτες να δύνανται να έχουν πρόσβαση στις αξίες και τα δημόσια αξιώματα. Τα ελεύθερα γένη δε γνωρίζουν καμιά αιτία προτίμησης στις εκλογές τους, παρά τη φρόνηση και την προκοπή· δηλαδή ο καθένας, όταν είναι άξιος και προκομμένος για μία δημόσια εργασία, να μπορεί να την αποκτήσει· απεναντίας δε, μη όντας άξιος αλλά χυδαίος, δεν πρέπει να του δίδεται γιατί, μη ξέροντας πως να την εκτελέσει, προσκρούει και βλάπτει το κοινό με την αμάθεια και την ανεπιδεξιότητά του.

Άρθρον 6. Η ελευθερία είναι εκείνη η δύναμη που έχει ο άνθρωπος στο να κάμνει όλα εκείνα ώστε να μη βλάπτει τα δίκαια του γείτονά του. Αυτή έχει ως θεμέλιο τη φύση, γιατί φυσικά αγαπάμε να είμαστε ελεύθεροι· έχει ως κανόνα τη δικαιοσύνη, γιατί η δίκαιη ελευθερία είναι καλή· έχει ως φύλακα το νόμο, γιατί αυτός προσδιορίζει έως πού πρέπει να είμαστε ελεύθεροι. Το ηθικό σύνορο της ελευθερίας είναι τούτο το ρητό: Μην κάμνεις στον άλλο εκείνο που δεν θέλεις να σου κάμνουν.

Άρθρον 7. Το δίκαιο του να φανερώνουμε τη γνώμη μας και τους συλλογισμούς μας, τόσον με την τυπογραφία, όσο και με άλλον τρόπον· το δίκαιον του να συναθροιζόμαστε ειρηνικά· η ελευθερία κάθε είδους θρησκείας, Χριστιανισμού, Τουρκισμού, Ιουδαϊσμού, και τα λοιπά, δεν εμποδίζονται με την παρούσα (σ.σ προτεινόμενη) διοίκηση. Όταν εμποδίζονται αυτά τα δίκαια, είναι φανερό πως αυτό προέρχεται από τυραννία, ή πως είναι ακόμη ενθύμηση του εξοστρακισθέντα δεσποτισμού τον οποίο αποδιώξαμε.

Άρθρον 8. Η ασφάλεια είναι εκείνη η προστασία η οποία δίνεται απ' όλο το έθνος και το λαό στον κάθε άνθρωπο για τη φύλαξη του υποκειμένου του, των δικαιών του και των υποστατικών του· δηλαδή, όταν βλάψει ένα μόνον άνθρωπο, ή πάρει άδικα τίποτε απ' αυτόν, όλος ο λαός πρέπει να σηκωθεί κατ' επάνω εκείνου του δυνάστη και να τον αποδιώξει.

Άρθρον 9. Ο νόμος έχει χρέος να διαφεντεύει την κοινή ελευθερία όλου του έθνους και εκείνη του κάθε ανθρώπου, κάτοικου σε τούτη την αυτοκρατορία, εναντίον της καταπίεσης και της καταδυναστεύσεως των διοικητών. Όταν αυτοί διοικούν δίκαια, να τους διαφεντεύει· αν δε άδικα, να τους αποβάλλει.

Άρθρον 10. Κανένας άνθρωπος να μην εγκαλείται σε απολογία, να μη συλλαμβάνεται από τους ανθρώπους της δικαιοσύνης και να μη φυλακίζεται με άλλο τρόπον, παρά καθώς ορίζει ο νόμος· δηλαδή, όταν αποδειχτεί φταίχτης ο άνθρωπος και όχι κατά την φαντασία και τη θέληση του κριτή. Κάθε κάτοικος όμως, όταν κλιθεί στην κρίση, ή νόμιμα συλληφθεί από τους υπηρέτες της δικαιοσύνης, πρέπει να υποταχτεί αμέσως και να πηγαίνει να κριθεί· γιατί, αν αντισταθεί και δεν θέλει να πηγαίνει στη δικαιοσύνη, γίνεται φταίχτης· και είναι μεγάλο σφάλμα όταν ο νόμος καλεί κάποιον άνθρωπο, και εκείνος αντιστέκεται με το κακό και δεν υπακούει να πηγαίνει, όντας σίγουρος ότι δεν τιμωρείται, αν είναι αθώος.

Άρθρον 11. Κάθε επιχείρημα δυνάστη το οποίο ήθελε κάμνει εναντίον ενός ανθρώπου ο οποίος δεν έφταιξε, και χωρίς προσταγή του νόμου να θέλουν να τον καταδικάσουν, εκείνο φαίνεται πως είναι μόνον από το κεφάλι του κριτή και έργο τυραννικό· ο άνθρωπος λοιπόν τον οποίον θέλουν να καταδυναστεύσουν με αυτόν τον τρόπον, έχει δίκιο και άδεια να αντισταθεί με όλη του τη δύναμη, να το αποβάλλει με βία και να μην υποταχθεί.

Άρθρον 12. Εκείνοι οι οποίοι εκδίδουν προσταγές, ή τυχόν θα τις υπογράψουν, ή τυχόν θα τις εκτελέσουν, ή τυχόν θα βάλουν άλλους να τις τελειώσουν, λέγοντας τους πως είναι πράγματα αναγκαία, χωρίς να έχει γνώση η διοίκηση, είναι φταίχτες και πρέπει να τιμωρούνται αυστηρά.

Άρθρον 13. Κάθε άνθρωπος ο οποίος φαίνεται πως είναι αθώος, αν τον συκοφαντήσουν πως έφταιξε, μέχρι να βεβαιωθεί πως είναι φταίχτης, και είναι ανάγκη να συλληφθεί από τούς ανθρώπους της δικαιοσύνης, κάθε αυστηρότητα, όπως δέσιμο, ύβρεις, ξυλοδαρμοί, οι οποίοι δεν είναι αναγκαίοι δια την κατακράτηση του ανθρώπου εκείνου, μέχρι να κριθεί, να απαγορεύονται, και μόνον αφού αποδειχτεί φταίχτης, τότε να του εφαρμόζεται η τιμωρία, κατά πως προβλέπει ο νόμος.

Άρθρον 14. Κανένας άνθρωπος να μην κρίνεται και να μην τιμωρείται αλλιώς, παρά αφού ομολογήσει όλα του τα επιχειρήματα και αφού κατά τούς νόμους κλιθεί στην κρίση και τιμωρείται τότε μόνον, όταν είναι ένας νόμος καμωμένος προτού να έχει κάμνει εκείνος το πταίσμα. Ο νόμος μάλιστα ο οποίος φτιάχτηκε να τιμωρήσει εγκλήματα τα οποία είχαν γίνει κατά τον καιρό όπου αυτός δεν είχε συσταθεί, λέγεται τυραννία και το να τιμωρεί ένας νέος νόμος παλαιά εγκλήματα λέγεται ανομία. Λοιπόν ένας άνθρωπος πήρε το βόδι ενός άλλου, και μέχρι τη στιγμή κατά την οποία το πήρε δεν υπήρχε κανένας νόμος που να εμπόδιζε αυτήν την αρπαγή, εκδόθηκε έπειτα νόμος να μην αρπάζει ένας του άλλου πράγματα ο αρπαγας δίνει πίσω το βόδι, μα όχι γιατί υποχρεώθηκε από το νόμο, επειδή αυτός δεν ήξερε πως η αρπαγή ήταν κακή.

Άρθρον 15. Ο νόμος πρέπει να προσδιορίζει σωφρονισμούς ακριβώς και αποδεικτικά αναγκαίους οι σωφρονισμοί αυτοί να είναι ανάλογοι με το έγκλημα και ωφέλιμοι στην κοινή διαβίωση (“συγκοινωνία”) των πολιτών. Ήτοι, αν έδειρε κάποιον άλλο, να δαρθεί μα όχι να αποκεφαλιστεί.

Άρθρον 16. Το δίκαιο του να εξουσιάζει καθένας ειρηνικά τα υποστατικά του είναι εκείνο το όποιον ανήκει σε κάθε κάτοικο συνεπώς να τα χαίρεται, να τα μεταχειρίζεται κατά την θέλησή του, να απολαμβάνει τα εισοδήματά του, τον καρπό της τέχνης του, της εργασίας του και της φιλοπονίας του, χωρίς να μπορέσει ποτέ κανένας να του πάρει με τη βία ούτε ένα λεπτό.

Άρθρον 17. Να μην είναι εμποδισμένο στους κατοίκους κανένα είδος εργασίας, τέχνης, γεωργίας, εμπόριο, ή οποιονδήποτε επιχείρημα ωφέλιμο στην κοινή διαβίωση ή φιλοπονία όλων των πολιτών μπορεί να εκτείνεται σε όλες τις τέχνες και τις μαθήσεις.

Άρθρον 18. Κάθε άνθρωπος να μπορεί να δουλεύσει σε έναν άλλον ως υπηρέτης, προσφέροντας τον καιρόν του στη χρήση εκείνου, δεν μπορεί όμως να πωλήσει τον εαυτόν του, μήτε άλλος να τον πωλήσει, επειδή και το υποκειμένο του δεν είναι σε μόνη την εξουσία του εαυτού του, άλλα και της πατρίδος. Ο νόμος δε γνωρίζει καμιάν υποδούλωση μήτε σκλαβιά και στους ίδιους τους δούλους σώζεται μόνο μία υπόσχεση, να φροντίζει ο υπηρέτης για την εργασία του, και να είναι ευγνώμων προς εκείνον ο οποίος τον πληρώνει μισθό, ο οποίος δεν επιτρέπεται ούτε να τον βρῖσει, ούτε να τον δείρει αναιρεί όμως την συμφωνία, τον πληρώνει έως εκείνη τη στιγμή και τον αποβάλλει.

Άρθρον 19. Κανένας δε θα στερηθεί το παραμικρότερο μέρος των κτημάτων του χωρίς τη θέλησή του αν όμως πρόκειται για δημόσια ανάγκη, όπως όταν ζητάει η πατρίδα τον

κήπο του για να κάμνει αγορά ή άλλο κανένα κτήριο, τότε να αποτιμάται ο κήπος, να πληρώνεται ο ιδιοκτήτης, και έτσι να γίνεται η αγορά ή το κτήριο.

Άρθρον 20. Κάθε δόσιμο έχει να γίνεται μόνο για το δημόσιο όφελος και όχι για αρπαγές του ενός και του άλλου. Όλοι οι υπήκοοι έχουν το δίκαιο να συντρέξουν στη φορολογία (στο ρίψιμο του τεφτεριού), να αγρυπνούν στο σύναγμα των δοσιμάτων και να παίρνουν λογαριασμό απ' εκείνον όπου τα σύναξε.

Άρθρον 21. Οι δημόσιες συνδρομές και ανταμοιβές είναι ένα ιερό χρέος της πατρίδας. Το κοινό χρωστά μία βοήθεια προς τους δυστυχείς συμπολίτες, τόσον στο να τους προμηθεύει να έχουν να εργάζονται, όσο και να δώσει τρόπον ζωής σ' εκείνους οι οποίοι δεν μπορούν πλέον να δουλεύουν' όπως, ένας γεωργός μην έχοντας βόδια κάθεται αργός' η πατρίδα έχει χρέος να του δώσει και να τον συντρέχει, ώστε να τα πληρώσει' ένας σακατεύτηκε εις τον υπέρ πατρίδας πόλεμο' αυτή πρέπει να τον ανταμείψει και να τον θρέφει όσο ζει.

Άρθρον 22. Όλοι χωρίς εξαίρεση έχουν χρέος να γνωρίζουν γράμματα' η πατρίδα πρέπει να ιδρύσει σχολεία σε όλα τα χωριά για τα αρσενικά και τα θηλυκά παιδιά. Από τα γράμματα γεννιέται η προκοπή, με την οποίαν λάμπουν τα ελεύθερα έθνη. Να εξηγούνται οι παλαιοί ιστορικοί συγγραφείς, εις δε τις μεγάλες πόλεις να διδάσκεται η γαλλική και η ιταλική γλώσσα, η δε αρχαία ελληνική να είναι απαραίτητη.

Άρθρον 23. Η κοινή επιβεβαίωση και σιγουριά του κάθε πολίτη συνίσταται στην ενέργεια όλων των πολιτών. Ήτοι να στοχαζόμαστε πως, όταν πάθει ένας τίποτα κακό, να αγγίζονται όλοι, και προς τούτο πρέπει να βεβαιώσουμε στον καθένα την μεταχείριση και την προφύλαξη των δικαίων του. Αυτή η σιγουριάς θεμελιώνεται πάνω στην αυτεξουσιότητα τού έθνους, ήτοι όλο το έθνος αδικείται, όταν αδικείται ένας μόνος πολίτης.

Άρθρον 24. Αυτή η αυτεξουσιότητα δεν έχει το κύρος, αν τα όρια των δημοσίων αξιωμάτων δεν είναι φανερά προσδιορισμένα από το νόμο και αν δεν είναι αποφασισμένο ρητά το να δίδουν λογαριασμό όλοι οι αξιωματούχοι.

Άρθρον 25. Η αυτοκρατορία είναι θεμελιωμένη στο λαό. Αυτή είναι μία, αδιαίρετη, απροσδιόριστη και αναφαίρετη. Δηλαδή ο λαός μόνον μπορεί να προστάζει, και όχι ένα μέρος ανθρώπων ή μία πόλη' και μπορεί να προστάζει για όλα χωρίς κανένα εμπόδιο.

Άρθρον 26. Κανένα μέρος του λαού δε μπορεί να ενεργήσει τη δύναμη όλου του έθνους' κάθε μέλος όμως του αυτοκράτορα λαού, συναγόμενο, έχει δίκαιον να πει το θέλημά του με μία σωστή ελευθερία.

Άρθρον 27. Κάθε άνθρωπος ο οποίος ήθελε αρπάξει την αυτοκρατορία και την εξουσία του έθνους ευθύς να φυλακίζεται από τούς ελεύθερους άνδρες, να κρίνεται και να τιμωρείται κατά το νόμο.

Άρθρον 28. Ένα έθνος έχει το δίκαιο πάντοτε να μετασχηματίσει και να μεταλλάξει τη νομοθεσία του· τα πρόσωπα μιας γενιάς δεν δικαιούνται να καθυποτάξουν στους νόμους τους τα πρόσωπα τα οποία θα γεννηθούν μετά από αυτά.

Άρθρον 29. Κάθε πολίτης έχει ένα ίσο δίκαιο με τους άλλους στο να συντρέχει να γίνεται ένας νόμος, ή να ονοματίσει τους αξιωματούχους, τους βουλευτές, τους στρατηγούς και τους επιτρόπους του έθνους.

Άρθρον 30. Τα δημόσια αξιώματα υφίστανται για τόσο καιρό όσο θέλει και κρίνει εύλογο η διοίκηση. Αυτά δεν πρέπει να θεωρούνται ως ξεχωριστές τιμές, μήτε ως ανταμοιβές, αλλά ως χρέη απαραίτητα των πολιτών στο να δουλεύσουν για την πατρίδα τους.

Άρθρον 31. Τα εγκλήματα των επιτρόπων τού έθνους και των αξιωματούχων ποτέ δεν πρέπει να μένουν ατιμώρητα. Κανένας δεν έχει το δίκαιο να στοχάζεται τον εαυτόν του απαραβίαστο περισσότερο από τους άλλους. Ήτοι, όταν σφάλει μεγάλος ή μικρός, ο νόμος τον αντιμετωπίζει άφευκτα κατά το σφάλμα του, ας είναι και ο πρώτος αξιωματούχος.

Άρθρον 32. Το δίκαιο του να υποβάλει ο κάθε πολίτης έγγραφη αναφορά και να διαμαρτύρεται για καμίαν ενόχληση η οποία του γίνεται προς εκείνους όπου έχουν την εξουσία του έθνους στο χέρι τους, δεν επιτρέπεται να εμποδίζεται κατά οποιονδήποτε τρόπο, ούτε να του ισχυριστούν πως δεν είναι καιρός ή τόπος, αλλά οποία ώρα και αν προσέρχεται ο παραπονούμενος πολίτης να γίνεται δεκτή η αναφορά του.

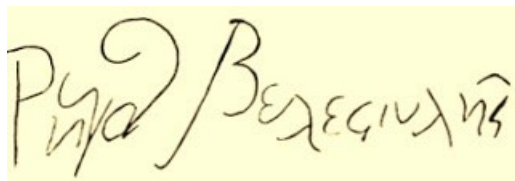
Άρθρον 33. Το να αντιστέκεται ο κάθε πολίτης, όταν τον καταθλίβουν και τον αδικούν, είναι αποτέλεσμα των ανωτέρω αναφερθέντων δικαίων του, γιατί κανένας δεν αντιστέκεται όταν ξέρει πως θα δικαιωθεί με τη συνδρομή του νόμου.

Άρθρον 34. Όταν ένας μόνος κάτοικος του βασιλείου τούτου αδικηθεί, αδικείται όλο το βασίλειο· και πάλι όταν το βασίλειο αδικείται ή πολεμείται, αδικείται και πολεμείται ο κάθε πολίτης. Γι' αυτό δεν μπορεί ποτέ κανείς να πει ότι ή τάδε χώρα πολεμείται, δε με μέλει, γιατί εγώ ησυχάζω στην δικήν μου· αλλά εγώ πολεμούμαι, όταν η τάδε χώρα πάσχει ως μέρος του όλου όπου είμαι. Ο Βούλγαρος πρέπει να κινείται, όταν πάσχει ο Έλληνας, και τούτος πάλιν για εκείνον, και αμφότεροι για τον Αλβανό ή το Βλάχο.

Άρθρον 35. Όταν η διοίκηση βιάζει, αθετεί, καταφρονεί τα δίκαια του λαού και δεν εισακούει τα παράπονά του, το να κάμνει τότε ο λαός, ή κάθε μέρος του λαού, επανάσταση, ν' αρπάξει τ' άρματα και να τιμωρήσει τους τυράννους του, είναι το πλέον ιερόν απ' όλα τα δικάιά του και το πλέον απαραίτητο απ' όλα τα χρέη του. Αν βρίσκονται όμως σε τόπο όπου είναι περισσότεροι τύραννοι, οι πλέον ανδρείοι πατριώτες και φιλελεύθεροι πρέπει να πιάσουν τα περάσματα των δρόμων και τα ύψη των βουνών, μέχρι να ανταμωθούν πολλοί, να πληθύνει ο αριθμός τους, και τότε ν' αρχίσουν την επιδρομή κατά των τυράννων, ορίζοντες για κάθε δέκα ανθρώπους ένα δέκαρχο, για κάθε πενήντα πεντηκόνταρχο, για κάθε εκατό εκατόνταρχο· ο χιλίαρχος να έχει δέκα εκατοντάρχους και ο στρατηγός τρεις χιλίαρχους· ο δε αρχιστράτηγος πολλούς στρατηγούς.

Τα χρέη των πόλεων, των πολιτειών, των χωρών και των κατά μέρος πολιτών τα οποία χρωστούνε ληφθέντα προ πέντε χρόνων, και σε αυτό το διάστημα πληρωνόταν ο τόκος στους δανειστές, η παρούσα διοίκηση τα αναιρεί, και οι δανειστές δεν έχουν να ζητούν

εις το ἔξης οὔτε κεφάλαιο οὔτε υπόλοιπα ἀπὸ τοὺς οφειλέτες, ὡσάν να ἐξοφλήθησαν τὰ δάνεια τοὺς, γιὰτί αὐτοὶ διπλασιάζουν τὰ κεφάλαια τοὺς μες σε πέντε χρόνια.

Ρήγας Βελεσιλιῆς